

Türk Yurdu Dergisinde 1914-1918 Yılları Arasında Yayımlanmış Şiirlerde Savaş İzleği

Geliş Tarihi:01.10.2014
Kabul Tarihi:02.03.2015

Hatice GÜNDOĞAN*

Öz

Sürekli yayımlar, sosyo-kültürel hayata dair sahnelerin yansıtıldığı gerçekçi bir aynadır. Bu dikkatle Birinci Dünya Savaşı'nı Türk Yurdu dergisinin aynasından okumaya çalıştık. 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu'nda yayımlanan şiirleri tespit ettikten sonra, bu şiirleri içerik bakımından inceledik. Birinci Dünya Savaşı'nın fikrî alt-yapısını, cephe ve cephe gerisine ait unsurları, Türk tarihi ile örtüşen savaş sahnelerini ve savaş psikolojisinin ön plana çıkardığı değerleri dört ana başlık altında tespit ettik. İncelememiz sonunda, savaşın acı yüzünü edebiyatın penceresinden bir kez daha gördük. Cephedeki askerin moralini yüksek tutmak, cephe gerisinde halkın savaş politikasına desteğini sağlamak gayesiyle sanatçıların da kalem silahıyla düşmana karşı mücadele verdiklerine tanık olduk.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Türk Yurdu, Dergi

The Theme of War İn Poems Published Between The Years 1914 And 1918 in Journal of Turk Yurdu (Turkish Land)

Abstract

Periodicals are a realistic reflection of the scene that mirrors the socio-cultural life. So we try to read the First World War from the mirror of magazine of Türk Yurdu. Firstly, we detected poetry published in the Türk Yurdu, than we had examined the content of these poems. We detected some information under the four title. These are intellectual infrastructure of first world war, front and rear of the elements, battle scenes concerned with Turkish history and value of the interests of the war psychology to the fore. We saw again bad face of war with literature scene end of the study.

Poets wrote these poems for keep up the morale of the soldiers on the front line and provide support to the people behind the facade of the war policy.

Keywords: First World War, Türk Yurdu, Journal

* Ahi Evran Üniversitesi, Türk Dili Okutmanı

Giriş

Birinci Dünya Savaşı Türk tarihinin dönüm noktalarından biridir. 4 yıllık süreçte Osmanlı İmparatorluğu daha fazla toprak kaybetmemek için büyük mücadele vermiş, buna rağmen savaş aleyhimize sonuçlanmıştır. Savaş gibi toplumsal bir olay elbette ki Türk sanatçısına ve onların eserlerine de yansımıştır. Savaş tarihimiz açısından birer belge olmasalar da bu edebî metinleri, tarihi tamamlayan unsurlar olarak görmek ve incelemekte yarar vardır.

Dünya literatüründe Birinci Dünya Savaşı'nı farklı kılan özelliklerden biri devletlerin bu edebî metinleri, propaganda faaliyeti olarak kullanmada takındığı bilinçli tavidir. Osmanlı İmparatorluğu'na göre daha sistemli olarak yürüttükleri propaganda faaliyetleri ile Fransızlar, Fransa'nın büyüklüğünü ve şerefini vurgulamakta; İngilizler ekonomik güçlerini ortaya koymakta, Almanlar da Alman ırkının üstünlüğünü ve yenilmezliğini ön plana çıkarmaktadır. Bir başka deyişle, bu dünya savaşında devletler, askerî teçhizatın yanı sıra propaganda silahını da kullanmışlardır.

Bildirimizde, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türk halkının geçirdiği zor günlerin, edebiyat dünyasına yansıyan yönlerini tespit etmeye çalıştık. Amacımız, tarihin bu önemli sayfalarını, çatışma sesleri altında, yaralar sarılırken, şehitler defnedilirken yazılan eserlerde ve onların satır aralarında okumaktır. Şiir türünde inceleyeceğimiz bu konuyu, devrin siyasî ve sosyal bakımdan nabzının tutulduğu süreli yayınlarda aradık. Bu amaçla, Türk edebiyatının önemli bir edebiyat mahfili olan Türk Yurdu dergisini taradık.

Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanmış 163 şiirden yola çıkarak savaşın gölgesi altında edebiyatçılarımızın konuya ne kadar yaklaştığını, olaya ne kadar müdahil olduklarını, edebî metinlerin propaganda aleti olarak nasıl kullanıldığını görmek ve göstermek istedik. Nihai amacımız ise savaşın sosyo-kültürel hayata etkilerini yakalamaya çalışmak oldu.

Türk Yurdu Dergisi ve Savaş Yılları

Türk Yurdu, 30 Kasım 1911- 15 Temmuz 1918 arasında on beş günde bir, otuz iki sayfalık bir dergi olarak İstanbul'da yayımlanır. Yedi yıllık sürede 14 cilt ve 161 sayı çıkar. İlk sayılarda derginin yayımcısı ve imtiyaz sahibi Mehmet Emin Yurdakul'dur. 1911'de Mehmet Emin Bey'in vali olarak Erzurum'a atanmasıyla mesul müdürlük ve imtiyaz sahibi görevini Yusuf Akçura üstlenir. Onun da Balkan Savaşı'na katılması üzerine Erzurum'dan dönen Mehmet Emin Bey görevi halefinden devralır ve derginin 3. ve 4. ciltlerini çıkarır. 5.ciltten 12. cilde kadar dergi yine Yusuf Akçura yönetiminde yayın hayatına devam eder. 13. ve 14. ciltler ise Celal Sahir Bey'in nezaretinde hazırlanır. Dergi, I. Dünya

Savaşın yarattığı olumsuz şartlar nedeniyle 15 Temmuz 1918'te yayım hayatına ara verir. Millî Mücadele'nin ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla dergi, Ankara'da yeniden çıkarılır. Bu yeni dönem 15 Mart 1923'te basılan ilk sayı ile başlar ve 10 Nisan 1931'de Türk Ocağının kapatılmasına kadar 233 sayı devam eder. (Karaer: 2011, s. 46-47) Günümüzde de yayım hayatını sürdüren dergi Türk edebiyatının uzun soluklu süreli yayınlarından biridir.

Türk Yurdu dergisinde, 1914-1918 yılları arasında 51 şaire ait 163 şiir yayımlanmıştır. Türk Yurdu dergisinin eski harfli sayıları Tutubay Yayınları tarafından 17 cilt olarak Latin alfabesine çevrilmiştir. İncelenen şiirler bu serinin 3 ila 7. ciltlerinden alınmıştır. (Ed. Murat Şefkatli:1998) 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu dergisinde şiirleri yayımlanan sanatçılar ve şiir sayıları şöyledir:

	Sanatçı	Şiir Sayısı
1	Mehmet Emin Yurdakul	14
2	Feyzullah Sacid	6
3	Ömer Seyfettin	1
4	Hüseyinzade Ali	1
5	Abdullah Cevdet	1
6	Celal Sahir	13
7	Aka Gündüz	1
8	Hüseyin Zeki	1
9	La-edrî	1
1	Türk Yurdu	1
1	Enis Behiç	5
1	A. Hamid	1
	Kadızaâde İsmail Hakkı	1
1	Vedat Nedim Tör	4
1	Doğan	6
	Fazıl Ahmet Aykaç	5
	Sultan Reşad	1
	Fuad Hulusi	1
	Hakkı Süha Gezgin	6
	İzzet Ulvi (Aykurt)	2

	Yahya Saim (Ozanoğlu)	3
	Hasan Zeki	6
	E. Seyfi	2
	İbrahim Alaaddin Gövsa	3
	Ali Haydar Emir	1
	Salih Zeki Aktay	3
	Halid Fahri Ozansoy	5
	Yakuboğlu Işık	1
	Safvet Örfi	1
	Mustafa Tevfik	1
	Hüseyin Daniş	1
	Hakkı Baha	1
	Özkul	1
	Sabiha Nafiz	2
	A. Seyfettin	4
	İdris Sabih	4
	Rıza Tevfik Bölükbaşı	7
	Karatay	3
	Yusuf Ziya Ortaç	27
	Hıfzı Tevfik Gönensoy	1
	Ali Ekrem	1
	İspartalı Hakkı	2
	Remzi Oğuz Arık	1
	Faruk Nafiz Çamlıbel	1
	Şevki Bektöre	2
	K. Cenab Muhiddin	1
	İzzet Selami	1
4	Rasim Haşmet	1
	Şefik Kamil	1
	Halil Nihad Boztepe	1
	Ahmet Nazım	2
	Toplam	163

Şairler arasında şiir sayısı bakımından Mehmet Emin Yurdakul (14), Celal Sahir (13) ve Yusuf Ziya Ortaç (27)'in isimleri öne çıkmaktadır. Sabiha Nafiz de 2 şiiriyle bu listenin tek kadın şairidir. Erkân-ı Harbiye'nin Çanakkale'de muharebe alanlarını gezerek duygu ve düşüncelerini şiirlerine aktarmalarını istediği ve bu amaçla cepheye davet ettiği sanatçılardan yedi tanesinin şiirlerinin Türk Yurdu dergisinde yer aldığını görmekteyiz. Bu sanatçılar Enis Behiç Koryürek, Hakkı Süha Gezgin, Hıfzı Tefvik Gönensoy, Mehmet Emin Yurdakul, Ömer Seyfettin, Celal Sahir ve İbrahim Alâeddin Gövsa'dır.

Şiirler üzerinde yaptığımız muhteva analizi karşımıza şu alt başlıkları çıkardı:

A. Savaşın Fikrî Altyapısına Ait Unsurlar: Turancılık, Türklük Bilinci, İslamcılık, Türk-İslam Tarihine Atıf, Türk-Alman İttifakı, Padişaha Bağlılık

Turancılık

Bilindiği üzere Türk Yurdu dergisi Meşrutiyet Devri'nde Türkçülük akımının en etkili ifade edildiği yayın organıdır. Derginin muhteva analizi Türkçülük düşüncesinin boyutlarını ispatlar düzeydedir. Türk Yurdu dergisinde yayımlanan yazılarda ve şiirlerde öncelikle Osmanlı sınırları içinde ve dışındaki Türklerin birlikteliği öne çıkarılmakta, ortak bir Türk dünyası kavramına ağırlık verilmektedir. Söz konusu eğilim, kendini tarih görüşünde de göstermekte, Türkçüler İslâm ve Osmanlı öncesi Türk tarihine, Orta Asya'ya yönelmektedirler. Herkesin anlayabileceği sade bir dil yaratma Türkçülerin diğer amaçlarından biridir. Halk kültürünün kaynaklarının araştırılması milliyetçiliğe zemin oluşturulması açısından Türkçüler tarafından önemsenmiştir.

Mehmet Emin Yurdakul, Türk Yurdu dergisinde Turancılık fikrinin en büyük savunucularından biridir. Mehmet Emin Yurdakul'un özellikle Türk tarihine atıfta bulunduğu şiirlerinde Turancılık fikrinin sıklıkla işlendiğini görmekteyiz. Şairin düşünce dünyasında Turan fikri bir ideal olarak büyük yer tutar. Yurdakul, hiçbir zaman gençlik heveslerine kapılmadığını, vatan aşkının doldurduğu gönlünü Turan rüyalarıyla okşadığını *Selam Sana* (Yurdakul, Şubat 1915, s. 45) şiirinin şu mısralarında belirtmektedir.

Bugün Keşiş Dağları'ndan
Yeni Turan doğuyordu;
Garp ufkunda yalbirdayan
Baht yıldızı sönyordu;
Dünya şarka dönüyordu;
Gün geceyi boğuyordu. (Yurdakul, Nisan 1914, s. 285)

Mehmet Emin Yurdakul'un arzusu yalnız Anadolu'da yaşayan Türklerle sınırlı değildir. Yurdakul şiirinde, Orta Asya'daki bütün Türk toplumlarının özgür olmalarını temenni eder.

“Ey gaziler!” türküsü çağırarak gidiyor,
Mazlum, mahkûm Turan'ın necatını istiyor;
Ve diyor ki; ırkımız kölelikten kurtulsun,
Özbek, Tatar, Fin, Kumuk hürriyetle can bulsun.

Şiirin devamında Anadolu halkını “*kurtarıcı Türkler*” olarak nitelendiren Mehmet Emin Yurdakul'a göre Birinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkılması yalnız Osmanlı'nın değil “*yirmi esir millet(in)*” kaderini değiştirecektir. Çünkü Türk milleti düştüğü günden beri bütün Asya geri kalmıştır. En büyük temennisi *diriltici kuvvet* olarak gördüğü Anadolu Türklerinin sayesinde, Kafkaslardan Ural-Altay'a, Tanrı Dağları'na kadar yetmiş milyon Türk'ün hürriyet naraları atmasıdır.

Dilerim ki ordumuz Kafkaslarda yükselsin;
Ovaların önünden: “zafer” diye ses gelsin,
Uralların altında
Vahşi, mağrur leşlere adaletin bağırsın;
Altayların sırtında
Yetmiş milyon, hürriyet sevinciyle bağırsın;
Bir de o gün ilâhi söyleyerek gidelim
Yüce Tanrı dağında sana secde edelim.

Türklük bilinci

Özkul adlı şairin 16 Nisan 1914 tarihinde yayımlanan şiiri gençlerde Türklük bilincini oluşturmaya yöneliktir. Şiirin üslup özellikleri bize Özkul adının Mehmet Emin Yurdakul'a ait bir mahlas olabileceği izlenimini doğurdu. Derginin aynı sayısında hatta iki sayfa öncesinde Mehmet Emin Yurdakul'a ait bir şiir olduğu için, şair belki bu şiirini başka bir isimle yayımlamak istemiş olabilir.

Türk Adı (Yurdakul: Nisan 1914, s.255) adlı şiir Türk gencine seslenir.

Senin adın bir mühredir: Fırtınalar onda taşar,
Dinlesen bir, sanki bütün coşkun deniz onda yaşar!
Duyduk işte derinlerden coşup gelen o sesleri:
Onlar senin tarihinin beş bin yıllık nefesleri.

Türk-İslam Tarihine Atf

Selam Sana (Yurdakul: 30 Nisan 1914, s.285) şiiri ile Mehmet Emin Yurdakul, Anadolu halkının Türk-İslam kimliğini ön plana çıkarır. Süleyman Şah, Ertuğrul, Gazi Orhan, Tuğrul Alp, Kara Teke, Akça Koca, Adil Dursun

Fakih gibi Türk ve İslam tarihinin önemli şahsiyetlerine telmih yaparak savaşmaktan yorgun düşen Türk halkının moral gücünü arttırmaya çalışır.

Mehmet Emin Yurdakul,(Temmuz 1917), *Hân'ın Sazına* başlıklı şiirinde Kazan Hanlığının 1552'de Ruslar tarafından işgal edilmesini anlatmaktadır. "Tatar Kardeşlerime" diye ithaf ettiği şiirinde Yurdakul, Türk tarihinin bu gelişmesini mitolojik öğelerden de yararlanarak dile getirir. (s.146) Sazından Rusların Kazan Türklerine yaptığı zulmü yanık bir dille anlatmasını, son hanın okuduğu şiiri dinletmesini, kaç evin yıkıldığını, kaç Tatar'ın öldüğünü söylemesini ister. Devamında hanın ak kuş olup Süd gölüne uçtuğunu söyleyen şair turnalarla hana haber gönderir. Handan, gelip milletini kölelikten kurtarmasını, İdil tahtını yeniden kurmasını ister.

Türk Yurdu dergisinin Türkçü şairleri tarihin şanlı sayfalarına gitmek istediklerinde Cengiz Han'a yönelirler. Feyzullah Sacid *Cengiz Han* (Yurdakul: Ağustos 1914, s.383) başlıklı şiirini bir konferansta dinlediği şu sözlerle okuruna sunar: "öteden beri "büyük, kebir" mefharatlı unvanlarını kazanan fâtihterin mümtaz seciyeleri geniş ülkeler zaptetmek ve bunun için de çok muharebeler edip çok kan dökmek..."

Hakkı Baha'nın *Zafer* (Yurdakul: Mart 1914, s.200) şiiri de Cengiz Han'a ithaf edilmiştir. Hakkı Baha'nın şiiri Feyzullah Sacid'den daha önce yayımlanır. Bu şiirde de benzer ifadelerin kullanılması dikkat çekicidir.

Cihanlar çiğnedik mazide, gökler târumâr ettik,
Bugün yâdımla mağrurdur kabilenden gelen erler,
Zafer katil bir aleti zulmeder elbet muzafferler.

Ömer Seyfettin'in *Mehmed Emin* başlıklı şiirinde Yurdakul'un Türk dili ve Türkçülük hareketi ile ilgili olarak yapmış olduğu çalışmalar takdir edilir. (Ömer Seyfettin: Mart 1915, s.82) Şiirde, Türklüğün unutulduğu, büyük Turan fikrinin *karanlıkta şuursuz bir taş* gibi uyuduğu, lisan-sanat ve zevkin yok olduğu bir dönemde Mehmet Emin Yurdakul'un güneş gibi doğduğu belirtilir. Türk halkını *Arap, Acem afyoncularının* elinden kurtardığı, adını altın harflerle Türk tarihine yazdığı söylenir. Ömer Seyfettin'in Mehmet Emin Yurdakul'da ön plana çıkardığı özellikleri tarih bilinci, Türkçe yazmaya verdiği önem ve genç şairlere önderlik edişidir. Bu açılarından heykeli dikilecek bir insan olarak da nitelendirilir.

İslamcılık

Türk Ocağı'nın idare heyeti Suriye, Filistin ve Hicaz'ı ziyaret eder. İstanbul heyeti içerisinde Celal Sahir Erozan da bulunmaktadır. Şairin, Türk ve Arap kardeşliğini terennüm eden *Kardeşlik Türküsü* adlı şiiri Türk Yurdu dergisinin Ocak 1917 tarihinde çıkan sayısında yayımlanır. (Erozan: Ocak 1917, s.315) Bir Türk milliyetçisinin Arap unsuruna karşı duygularını dile

getiren şiir bu bilgileri içeren bir dipnotla birlikte verilir. Şiirde Türk'ün ve Arap'ın iki kardeş oldukları, Osmanlı'yı oluşturan iki unsur oldukları belirtilmektedir. Türk'ün ve Arap'ın arasına fitne atanların sonunun yakın olduğuna dair bir inanç da vurgulanır.

Bütün hudutlarda bugün
Akan kanlar karışıyor;
Türk ve Arap vatan için
Can vermekte yarışıyor.
Hain düşman, anla ve ürk
Osmanlıdır Arap ve Türk.

Şiirin başka bir yerinde de Arap toplumuyla birlikte bir gelecek fikri devam etmektedir. *Çalışalım, Arap genci! /Bizim yarının sevinci...*

Türk-Alman İttifakı

Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında girer. Bu mutabakat üzerine Osmanlı, Almanya'nın Rusya'ya savaş ilan etmesinden bir gün sonra, 2 Ağustos 1914 günü Almanya ile bir ittifak antlaşması imzalar. Feyzullah Sacid'in şiirlerinde bu ittifaka istinaden Almanya'ya duyulan güven vurgulanmıştır.

Uyup hükm-i ezele
Verdikse biz ele ele

Sen batının Türk'üsün ben doğunun Alman'ı
Etmek gerek bahtiyar, bu bahtı yok cihanı...

Dizeleriyle, Türk ile Alman'ın el ele vererek dünyaya mutluluk getireceklerini dile getiren Feyzullah Sacid'de, büyük bir Alman hayranlığı ve onlara karşı sonsuz güven vardır. Türk'ü Alman, Alman'ı da Türk görece kadar Almanseverdir. Yine aynı şaire ait *Bendeki İman*(Feyzullah Sacid: Kasım 1915, s. 267) şiirinde Allah'ın Alman milletinin yumruğuyla kana susamışları ezdirdiği, vahşileri doğrattığı, pis kanları akıttığı belirtilir. Almanların "*hakikat öz kılıcını gazûb reş'alarla parlatan demir bir bilek*" olduğu vurgulanır. Şiirin birinci bendinde, başlıkla uyumlu olarak Allah'ın kudretine iman söz konusu olup ikinci bentten itibaren bu kudretin adeta Alman cisminde tezahür ettiğini görmekteyiz.

Bence Sen şiiri Feyzullah Sacid'in Türk-Alman ittifakını ön plana çıkarmasından ziyade Alman milletine yazdığı bir kasîde niteliğindedir. (Feyzullah Sacid, Kasım 1915, s.267) Savaşın vahşetini gözler önüne seren şu mısralarda bile Alman ırkını nasıl masumlaştırıldığına ve yüceltildiğine de şahit olmaktadır.

Öldürürken de insansın, okşuyorken de insan
Gazabınla, şefkatinle –ey yaman kavim, ey Alman!
Bir manevî arslansın sen, sen manevî bir arslan!

Sen düşünür öldürürsün, senin kahrın cezadır;

Vahşilikse bu... insanlık derim ben ki, sezâdır!

Alman kralının İstanbul'u ziyareti münasebetiyle Celal Sahir'in kaleme aldığı *Büyük Kayzere* başlıklı şiirin temelinde yine Türk-Alman ittifakı yatmaktadır. (Feyzullah Sacid, Kasım 1917, s.257) Şair, Alman kralı *son asrın en kahraman hükümdarı* diye seslenir. Kayzer, *üç yüz milyon Müslümanın, seksen milyon Türk'ün dostu* olarak nitelendirilir. Askerler silahlarıyla, yazarlar *doğruluğun dili olan kalemleriyle*, şairlerimiz *nağmelerle*, padişah *gülümseyen gözleriyle* kayzeri selamlamaktadır. Şiirde, bütün İslam âleminin halifesi, Türk hakanı, cedlerinin kılıcına deniz ve yerin boyun eğdiği padişah kayzeri “*Safa geldin, ey büyük dost imparator!*” diyerek karşılar. Bu dostluğun kuvvetinden istikbalin doğacağına olan inanç vurgulanır.

Vedat Nedim Tör, (Ekim 1915), *Ruslar Kaçarken!*.. şiirinde Alman kumandan Hindenburg'un Rus ordusu karşısında kazandığı zaferi dile getirir. Hindenburg, 66 yaşında kazandığı bu zaferin ardından ülkenin ilgi odağı olmuş ve ulusal kahraman ilan edilmiştir.(s.247)

Padişaha bağlılık

Feyzullah Sacid'in (Mart 1916) *Hakana Duaba* başlıklı şiirinde vurgulanan temalardan biri padişaha bağlılıktır. Şiirde padişah; Osmanlı ilinin sultanı, Turan'ın müstakbel hakanı, Yavuz'un Oğuz'un evladı, tarihin lekesiz oğlu olarak nitelendirilmektedir.(s.347) Her bir dörtlük padişahın varlığını ve devamını simgeleyen “yaşasın” sözüyle bitmektedir:

...

Yüce gök gibi yer yüzünü
Kaplaya kaplaya yaşasın!

...

Milletin ruhunu, özünü
Kanında duyarak yaşasın!

...

Her Türk'ün “yaşasın!” sözünü
Duyarak yaşasın, yaşasın!

sözleriyle birlikte şair, Osmanlı'nın padişahla birlikte sonsuza kadar yaşamasını temenni eder.

B. Savaşlar: Sarıkamış Harekâtı, Çanakkale Savaşı

Sarıkamış Harekâtı

22 Aralık 1914'te, I. Dünya Savaşı sırasında, Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya arasında Sarıkamış'ta gerçekleşen ve Osmanlı İmparatorluğu için büyük kayıplarla sonuçlanan Sarıkamış Harekâtı, Türk Yurdu dergisinde bu dönemde

işlenen temalardan biridir.

Mehmet Emin Yurdakul, (Şubat 1915) Sarıkamış Harekâtı'nın hemen ardından kaleme aldığı *Ey İğnem Dik* şiirinde Sarıkamış Harekâtı'na katılan askerlerimizin düşmandan ziyade doğaya karşı verdiği mücadeleyi şöyle ifade eder:

Bu yüzbinler, kim bilir hangi dağlar üstünde,
Hangi buzlu taşların çığlarının önünde?

Ah o zalim bellerde

Kar savuran tipiler bakan gözü kör eder;

O geçitsiz illerde

Islık çalan rüzgârlar çeneleri kilitler;

Fırtınalar haindir, ciğerlere ok vurup;

Gökler, yerler kalbsizdir, çıplakları dondurur. (s.45)

İlerleyen dizelerde Sarıkamış Harekâtı'nda yitirilen doksan bin Türk askeri için üzüntüsünü dile getiren Mehmet Emin Yurdakul, şehitlerimizin göğüslerindeki imanla vatanlarına kurban olduklarını ifade eder.

Çanakkale Savaşı

Bu bölümde yer alan şiirlerin büyük bir kısmı, Erkan-ı Harbiye'nin Çanakkale Savaşı'nı yerinde gözlemlemeleri için cepheye davet ettiği şairlerin şiirlerinden oluşmaktadır. 1915 yılının Haziran ayında aralarında Tefvik Fikret'in de bulunduğu otuz kadar sanatçı bu daveti alır. Fakat on sekizi davete icabet eder. Bir kişi ise (Müfid Ratib) Keşan'da buldukları gece hastalanıp İstanbul'a dönmek zorunda kalır. Uzunköprü ve Keşan yolundan Bolayır'a ulaşan, buradan Gelibolu'ya geçen heyet, Arıburnu ve Seddülbahir cephelerini gezer. Yarbay rütbesiyle Cesarettepe'deki firkanın kumandanlığını yapan Mustafa Kemal ile Ali Canip Yöntem ve Mehmet Emin Yurdakul'un telefon aracılığıyla irtibat kurmaları sağlanır. Zira Cesarettepe'ye giden yol ateş altında bulunmaktadır. Edebî heyet alınan bütün tedbirlere rağmen siperleri gruplar halinde gezerken zaman zaman tehlikeli anlar da yaşamıştır. (Ayvazoğlu: 2014, s.12.)

Çanakkale gazileri için Türk Ocağı'nda yapılan müsamerede millî şair Mehmet Emin (Haziran 1915), Bey'in henüz hiçbir yerde neşrolunmadığı belirtilen *Çanakkale Gazileri* adlı 144 beyitlik şiirinin *İstanbul'u Tahattur ve Ecdâda Hitap* bölümleri (S.134), Türk Yurdu dergisinin 3 Haziran 1915 tarihli 84. sayısında yer alır.

Mehmet Emin Yurdakul, birçok şiirinde olduğu gibi *İstanbul'u Tahattur* şiirinde de Anadolu coğrafyasından başlayıp Orta Asya'ya doğru yönelen bir bakış açısıyla İstanbul'un değerini ortaya koymaya çalışır. Yedi tepesinden Marmara'ya akseden cami ve saray silüetleri İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihinde altın harflerle yazılmış bir sayfa olduğunun

göstergesidir. Millî şair için İstanbul'un elden gitmesi demek arka planında Türklüğe ve Müslümanlığa ait birçok değer in de yitmesi, yok olması demektir.

Şiirin *Ecdâda Hitap* bölümünde ise maddî ve manevî değerleri ile birlikte ülkenin ecdattan kendilerine emanet olduğu belirtilmektedir. Bu emanetlere sahip çıkmak için heyecanlanmayan ruhları ise “aşk bilmeyen, duygusuz, sefil kalpler” olarak nitelendirir ve o kalplerin “kurda kuşa lokma olması, toprak olması” müstahaktır. Mehmet Emin Yurdakul şiirin devamında düşmanın bizden almak istediği her toprak parçasının haşre kadar Türk ve Müslüman kalması için şehit veya gazi olmaktan çekinmeyeceklerinin sözünü verir.

Çanakkale Savaşı, 1915 yılının Şubat ila Aralık aylarında gerçekleşir. Feyzullah Sacid (Temmuz 1915) *Çanakkale* başlıklı şiirini, savaşın devam ettiği bir zamanda 13 Haziran 1915 (31 Mayıs 1331)'te Erzurum'da yazar. İki bölümden oluşan bu uzun şiir günceli aktarması bakımından önemlidir. Şiirde, yıllardır Balkan ve Arabistan'da savaşmaktan yorgun olmasına rağmen Osmanlı'nın Çanakkale Savaşı'nda bir fırlayış ya da patlayış gösterdiği ifade edilir. “Sönmüş bir ruh” olarak değerlendirilen Osmanlı, Çanakkale Savaşı'nda gösterdiği başarıyla lavlar püsküren yanardağa dönüşmüştür.

Türk ezilmiş, Türk bitmiştir diyenler,
Türk'ü öldü sandılar,
O yalancı felakete kandılar
Ve darbeyi yediler!

...

Çanakkale şahittir ki eğildi
Çiğnenmezdi, Türk bir gölge değildi... (s.181)

Çanakkale'de deniz zaferinin kazanılmasının ardından 13 Haziran 1915'te yazdığı şiirde Feyzullah Sacid, Türk'ün beş bin yıllık geçmişine vurgu yaparak Yanya ve Balkan'larda uğranılan hezimetin Çanakkale'de akıbetimiz olmadığını, Çanakkale'nin Türk tarihinin dönüm noktalarından biri olduğunu vurgulamıştır. Düşmanın, dünyanın çeşitli ülkelerinden “yüzleri vicdan(ları) gibi bin çeşit” insanlar getirip Osmanlı ile savaştığı da belirtilmiştir. Hakk'ın kılıcını çeken ve takdire boyun eğen Türk insanı, mavi denizleri kana bulayan düşmanlarını geldikleri dalgalarla geri göndermeyi bilmiştir.

Feyzullah Sacid'in (Mart 1914) *Zafer Önünde* adlı şiiri de hem yazılış hem de yayımlanış tarihi Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı 1915 yılına rastlar. Şiir üç bölümden oluşmakta ve bölümler sırasıyla Bende İman, Bence Sen ve Millî Benliğim başlıklarını taşımaktadır. (s.301)

Yusuf Ziya Ortaç (Ocak 1916), 'a ait *Zafer Beldesi* adlı şiir, Çanakkale Zaferi'nin ardından yazılmış şiirlerden biridir. Şair, savaşın buhranlı ortamını bir kâbus atmosferinde dile getirir. Şair rüyasında *sağ solu uçurum olan kızıl*

bir yolda ayakları kan içinde yürümektedir. Karanlıklar içinden gelen bir ses kendisine şöyle seslenir:

Ey Turan'ın öz evladı! Şu ilâhî ufka bak,
Nasıl zafer neşesiyle çırpınıyor al bayrak!(s.317)

Gökyüzünde ay yıldızlı bayrağını gören şair hayretle nerede olduğunu sorar. Sorusuna dağlar taşlardan cevap gelir:

Ey kahraman ruhlu ordu! Bu gördüğün herkesi
Huzurunda diz çöktüren Türk'ün “zafer beldesi”!

Çanakkale Savaşı'nı konu alan şiirlerden biri de Türk Yurdu dergisi edebî heyetinin mahsulü olarak yayımlanır. *Çanakkale Güllelenirken* (Türk Yurdu: Nisan 1915, s.91) başlıklı şiir mart ayının sonlarında yazılmış ve derginin 1 Nisan 1915 tarihli basımında yer almıştır. Dolayısıyla savaşın en sıcak zamanlarındaki duygu ve düşüncüyü bizlere aksettirmektedir. Şiir Avrupa'da ülkeleri için düşmanlarla mücadele eden kahramanları anarak başlar. Jeanne d'Arc, Napolyon, Wellington, François gibi bir zamanlar kendi ülkelerinin bağımsızlığı için canla başla savaşmış olan isimlerin aynı duyguları başka milletlere yaşattıklarını ifade eder. Yüzyıl Savaşları boyunca İngiltere'ye karşı ülkesi Fransa'yı savunan Jeanne d'arc İngilizler tarafından diri diri yakıldığında henüz on dokuz yaşındadır. Oysa günümüzde bu iki ülke Osmanlı'yı parçalamak için ittifak etmişlerdir. “*Katillerin milletinle el ele!..*” mısraıyla anlatılan bir zamanların mazlumlarının şimdi zalim olmasının altında yatan zafiyet onların hırslarıdır. Şiirin sonunda beş bin yıllık ırkın oğullarının düşmanla başa çıkacağına duyulan inanç vurgulanmıştır.

Çanakkale Savaşını konu alan şiirlerden bir diğeri de Enis Behiç Koryürek'in (Eylül 1915) *Çanakkale Şehitliğinde* şiiridir. Şiirin yazılış tarihi, Çanakkale Savaşı'nın yapıldığı döneme rastlamaktadır. Şiir, bir şehitlik ziyareti sahnesine ait duyguları aktarmaktadır. Şiirin en dikkat çeken yeri sonradan yaptırılan Çanakkale Şehitlik abidesini, şairin 19 Ağustos 1915'te hayal etmiş olmasıdır.

Sizler ki bilinmez isimleriniz,
Bu taşsız mezarlar değil yeriniz.
“Türklüğün Tarihi” türbeniz sizin;
Kandili “hilal”dir bu türbenizin. (s.227)

Yine aynı şiire ait şu mısralar da, şairin cephede kanla yazılan destanı dile getirirken yaşadığı aciziyeti dile getirmektedir:

Düşündüm, sizleri anlatabilen
Bir ilhama sahip olmak isterdim
San'at incileri sahtedir, sizden
Şi'rime bir avuç toprak istedim.
Bu toprak titreyen elimi yaktı;
Ve beni kalbimle yalnız bıraktı.

Utandım bu aciz şairliğimden.

Vedat Nedim Tör, (Eylül 1915), yazılış tarihini bakımından Çanakkale Savaşına tekabül eden *Bugün ve Yarın* şiirini Türk askerine ithaf eder. Balkan Savaşı ardından yüzümüze sürülen kara rengi “*al kanıyla şan rengine boyayan*” (S.211) Türk askeri sayesinde milletimizin yüzünün güldüğü, gurur ve sevinç içinde olduğu belirtilmiştir.

Köye Dönüş şiiri Vedat Nedim Tör'ün aynı sayıda çıkan diğer bir şiiridir. Bu şiirde şair tahkiyeli bir anlatımı tercih etmiştir. Şiirde yaz mevsiminin oldukça sıcak bir gününde köyüne dönen Ahmet Çavuş'u ninesi karşılar. Ninesinin Ahmet Çavuş'a ilk sorusu savaşın nasıl sonuçlandığıdır.

Çanakkale'ye giden edebî heyet içerisinde yer alıp Çanakkale'den ilhamla yazdığı şiirlerini müstakil bir eser haline getiren tek şair İbrahim Alâeddin Gövsa'dır. Kitabının mukaddimesinde yer alan savaş betimlemeleri ile şiirlerinde anlattığı manzaralar birbiri ile oldukça örtüşmektedir. Türk tarihinin en büyük ölüm-kalım mücadelelerinden biri olan Çanakkale Savaşı'nı mukaddimesinde şöyle ifade eder:

“*Düşmana en ziyade yaklaşan siperlere girerek mükemmel ve faik hücum vasıtalarına karşı ne müşkül ve ne elim şerait içinde harbedildiğini, demir ve ateşe karşı azim ve imanla yapılan müdafaanın azametini gördüm. Şehirler kadar şehit mezarlıkları, ordular kadar gömülmemiş cesetler bende unutulmaz acılar bıraktı. Harbin ne fecî ve ulvî bir çılgınlık olduğuna şahit oldum.*” (Gövsa,: 1989, s. 12) Bu satırlar İbrahim Alâeddin Gövsa'nın Türk Yurdu dergisinde yayımlanan şu mısralarını daha anlamlı kılmaktadır:

Kandan çiçek açmış genç bedenleri
Solgun emel gibi hep çemenleri
Andıkça uzakta bekleyenleri

Kalbimi bir derin elem dağlıyor.(Gövsa: 1917, s.121)

Şehitlik başlıklı şiirden alınan bu mısraları yine Gövsa(1917),ya ait bir başka şiir olan *Gurub*(s.121) takip eder. Şair, Çanakkale'de geçirdikleri bir günün bitimini anlattığı mısralarda “*lacivert dağların üstünde (ki) güneş*” in “*hasret veren ufka gömülüp gitti*” ği, top seslerinin sona erdiği, birçok “*mavi ümit*”in “*matem renklerinde*” eridiği ifade edilmektedir.

C. Cephe ve Cephe Gerisi: Vatan Tasviri ve Sanatçı Duyarlılığı, Savaş Hazırlıkları, Cepheye Asker Alımı, Savaşta Tahammül, Yetimler-Dullar-Şehit Anaları, Barış Günlerine Duyulan Özlem

Vatan Tasviri ve Sanatçı Duyarlılığı

Savaş yıllarında ülkemizin içinde bulunduğu durum ve bu durum karşısındaki sanatçı duyarlılığı, savaşın insanlığa ve sanata olumsuz etkilerini

görmek adına önemlidir. Mehmet Emin Yurdakul, (Haziran 1918), *Dua* başlıklı şiirinde vatani “bir matem yeri” olarak değerlendirir. (s.189) Savaşla birlikte vatan bütün neşesini, rengini, yaşama sevincini kaybetmiştir. Şerefli burçların üstünde karamsar günlerin habercisi olan baykuşlar vardır. Vatanın bütün köşkleri, camileri yastadır, bahçeleri sesiz, havuzları parıltısızdır. Şadırvanlar çağlayan mabetlerinde kumrular yoktur. Birçok gelin ağlamaktan alîl olmuş, gözleri karanlık mezarların rengi ile dolmuştur. Evler, açlık ve hastalık ile mücadele içindedir. Genç kızların duvakları yırtılmış, şairlerin sazları kırılmış.

Onun bütün köşkleri, camileri bugün yasta,
Güvercinler dem çeken bahçeleri şarıltsız,
Çerâğânlar akseden havuzları parıltsız.

Zira onun vatani şerirlerin ellerinde
Şadırvanlar çağlayan mabedinde kumrular yok,
Yeşil hurma gölgeli sularında ahular yok.

Baykuşlar var şerefli burçlarının üzerinde,
Ovaları İsrail devrindeki çöller gibi,
Anaların evlatlar kaybettiği mahşer gibi.

Zira onun boşalmış, viran olmuş toprakları,
Burada birçok gelinler ağlamaktan alîl olmuş,
Bu gözlere karanlık mezarların rengi dolmuş...

Issız kalmış açlıkla, hastalıkla ocakları,
Duvakları yırtmışlar kara giyen bâkîrleri,
Sazlarını kırmışlar destan çalan şairleri.

Uzun zamandır gür ve erkekçe bir seda ile Türkçülüğü savunan Mehmet Emin Yurdakul'un bu kadar umutsuz olduğu şiirleri çok azdır. Ardi arkası kesilmeyen savaşlar, Türk halkının pençesine düştüğü yoksulluk, yetim çocuklar, sevdiğini kaybeden kadınlar, yürekleri kan ağlayan analar şairi ümitsizliğe düşürmüş hayata ve vatana bu kadar karanlık bir pencereden bakmasına sebep olmuştur.

Rıza Tevfik (Bölükbaşı)'in (7 Ocak 1914), *Harap Mabedler* adlı şiiri “Harap Mabedler muharriri Halide Hanıma” şeklinde bir üst yazıyla Türk Yurdu okurlarına sunulmuştur. (s.25) Şiir, İstanbul'da Mihrimah Sultan Cami'ni ziyaret eden şairin caminin halini gördükten sonraki duygularını ifade etmektedir. Daha sınırlı bir mekânı ele almış olsa da şiir, bir nevî vatan tasviri olarak değerlendirilebilir. Şiirin yazılış tarihi bilinmemekle birlikte yayımlanış

tarihi 1914'tür. Dolayısıyla İstanbul henüz işgal görmemiştir. Şaire bu şiiri yazdıran halet-i ruhiye Balkan Savaşı'nın ardından ülkenin içinde bulunduğu durum, moral bozukluğu ve geleceğe ait umutların yitmesidir.

Tarihin önemli anlarına tanıklık eden sanatçıların, bu anları ölümsüz kılmak gibi bir vazifeleri vardır. Bu noktada Mehmet Emin Yurdakul'un Birinci Dünya Savaşı zamanında yazdığı şiirlerinde şairlerin yapması gerekenlere değiniler vardır. Daha 1913 yılında yazdığı ve yine Türk Yurdu dergisinde yayımladığı *Bırak Beni Haykırayım* (Yurdakul: Ekim 1913, s.35) şiirinde bunalım dönemlerinde hürriyet ve istiklâle olan aşkı haykırarak milleti bilinçlendirecek olanların sanatçıları olduğunu şöyle vurgular:

Bırak beni haykırayım, susarsam sen matem et;
Unutma ki şâirleri haykırmayan bir millet,
Sevenleri toprak olmuş öksüz çocuk gibidir!

Yurdakul'un 1918 (Haziran 1918), yılında yazdığı bir şiirde ise sanatçıların içinde buldukları karamsar durumun onların üretkenliğini de etkilediği *destan çalan şairlerin sazlarının kırıldığı* (s.189) ifadesiyle verilmektedir. Aynı şiirin devamında ise tarihin çoğunlukla savaş sahnelerine tanıklık etmiş bir şair olarak üzüntüsünü dile getirir ve kendisini *kılıç kalkan şairi* olarak tanımlar. Uzun zamandır ülkenin acılarının dinmediğini ve kendilerinin de bu acılardan başka bir şey yazamadıklarından şikâyet eder.

Benim yeni bir nağme duyulmuyor rübabımdan,
Belki ben de bir elem diyarında bestekârım,
Yaşadığım bir asrın feryadıdır makamlarım.

Mehmet Emin Yurdakul şiirinde kendisinin yalnız olmadığını, diğer şairlerin de gözünde buruk bir vatan silueti, dudaklarında *kırık kanat birer figan* olduğunu söyler. Hepsi de ancak matem şiirleri yazmakta, yaratanlarından bir mucize beklemekte ve adalet istemekteler. Yurdakul, bütün şairlerin hürriyet şiirleri yazmaları gerektiğini "*Ey şairler yükseltin destanımı hürriyetin / Hülyanızın sizlerde yarattığı bir cennetin!*" mısralarıyla dile getirir.

Şair ve Rüzgâr şiirinde Yusuf Ziya Ortaç (Aralık 1915, s. 297) benzer bir hissiyatla şairlerin susmaması gerektiğini şu mısralarla dile getirir:

Şair, yaz!
Elindeki altın saz
Vatan için güle güle o ölen,
Türk'ün büyük ve ilâhî benliğine gömülen
Yiğitlere kafiyeden türbe yapsın.
Ve bu canlı ölümlere düşmanları bile tapsın!

Bu mısralarda şaire seslenen rüzgârdır. Rüzgâr, şiirde şaire hem ilham hem de haber verendir. Bu yüzden Ortaç rüzgârı "*muhbir*" olarak nitelendirir.

Cephe

Yusuf Ziya Ortaç'ın *Nöbetçi ve Yıldız*, Yusuf Ziya Ortaç'ın *Asker Mektupları I*, Ispartalı Hakkı'nın *Mehmetçik Gece Nöbetinde*, Enis Behiç Koryürek'in *Süvariler*, Hakkı Süha Gezgin'in *Nöbetçi ve Yıldızlar* şiirleri cepheye dair manzaralar içeren şiirlerdir. Şiirlerin genel özellikleri Mehmetçiği siperde, çoğunlukla gece nöbetinde ve aklından ya köyünü ya anasını-babasını çoğunlukla da sevdiğini geçirirken aktarmasıdır. Mehmetçiği bu hülyaya daldıran, rüzgârın getirdiği memleket havası yahut karanlık gökyüzünde ışıltılı parlayan bir yıldızdır.

Yusuf Ziya Ortaç (Aralık 1915) 'ın *Nöbetçi ve Yıldız* (s.287) adlı şiiri Çanakkale'de siperde nöbet bekleyen askerin hikâyesini anlatan bir manzumedir. Ortaç, şiirine oldukça kasvetli bir tabiat tasviri ile başlar:

Sükûn indi karanlıkla yorgun denize,
Ufuklarda uğuldayan rüzgâr uyudu.
Ay gecenin elinde bir sedef yelpaze,
Ölgün sular gök halkının rüyalı yurdu...

Gecenin karanlığı sessizlikle birleşince gökyüzünde parlayan yıldız ve siperde nöbet bekleyen asker belirginleşir. Askerin gözünde sevgilisinin hasretini gören yıldız ona yavuklusundan haberler verir. Geride kalan kız da sevdiğinin hasretiyle hazin hazin ağlamaktadır. Beş aydır sevdiğinden haber alamayan kız “*Bir selamcık götür benden budur niyazım/ Ayşe'sini unutmayın... Ancak o lazım!*” diyerek yıldızı sevdiğinden haber almaya göndermiştir. Siperde nöbet bekleyen asker sevdiğine tekrar kavuşmak ümidiyle vakur ve cesur bir duruş sergilerken düşman kurşunuyla vurulur ve şehit olur. Az önce kendisine sevdiğinden haber getiren yıldız da “*arkasında hafif beyaz bir yol*” bırakarak karanlıklar içinde kaybolup söner.

Cephede savaşan askerler geride bıraktıklarıyla gönül bağlarını koparmazlar. Asker mektupları bu bağın en somut göstergesidir. Ortaç'ın (Mart 1917), 13 Şubat 1332'de yazdığı şiiri *Asker Mektupları I* (s.31) lirik anlatım tarzının dergideki örneklerinden biridir. Şiir sevdiğine sıhhat haberi yazmaya vakit bulamayan bir askerin ağzından aktarılmaktadır. Sevdiği aklına düştüğü bir vakit gözleri dolan asker mektup yazmak ister. İki satır yazmadan hücum borusu çalar ve mektup yarıda kalır. Aradan bir süre geçer ve asker, mektubuna kaldığı yerden devam eder. Mektupta sonradan yazılan kısım, ilk yazdıklarına göre daha karışık ve düzensizdir. Çünkü sağ kolunu savaşırken kaybetmiş ve artık sol kolunu kullanmaktadır. “*Fakat asla üzülme / Çünkü sol kol kalbime / Sağdan daha çok yakın!*...” sözleriyle asker sevdiğini de teselli eder.

İstiklâl Marşı şairimiz Mehmet Akif ile mektuplaşmaları sebebiyle tanıdığımız Ispartalı Hakkı (Aralık 1915) da *Mehmetçik Gece Nöbetinde* adlı şiirinde sevgili hasretini dramatik bir tarzda ele almıştır.(s.277) Asker, gece

nöbetinde burnuna gelen hoş kokuyu köyünün yaylasının havası olarak hayal eder. Aynı zamanda uzaklardan gelen boğuk ses de yine kendi bağlarının kumrusuna aittir. Karanlıkta, bulutların arasından solgun bir yıldız nöbetçi askere nazlı nazlı bir şeyler söylemektedir. Sevdiği kız da aynı gece yarısı uykusundan uyanmış, gökyüzüne bakarak askerde olan sevdiğini hayal etmekte, gülümsemektedir. Asker, kumrudan köyüne haber götürmesini, elinde tüfekle gözünü kırpmadan vatan beklediğini, düşmanı yurttan çıkarmadan köyüne dönmeyeceğini söylemesini ister. Asker, yıldız ile sevdiğine de haber gönderir. Askere gelirken sevdiğinin kendisine verdiği mendili İngiliz'in Fransız'ın kanına batırarak kınalayıp döneceğini, ancak o günün kendilerine düğün-bayram günü olacağını söylemesini ister.

Enis Behiç Koryürek'in (Haziran 1915) „*Süvariler*“ şiiri Türk askerini yüreklendirmeye yönelik bir şiirdir. Türk askerinin kahramanlıklarından bahsederken realizmden uzaktır. Ortada yaklaşık bir asırdır sürekli savaşan, sürekli toprak kaybeden ordu varken, “*Şimşek gibi kılıç çalan, Yorulmayan bu ordu / Hep muzaffer /Cenk eder.*” (S.138) mısraları gerçeklerle örtüşmemektedir. Şiirin yazılış tarihi olan 1 Mayıs 1331 göz önünde bulundurulduğunda askerimizin en çok morale ihtiyacı olduğu dönem karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Enis Behiç'in şiirini cephedeki askere moral desteğinde bulunmak için yazdığı fikri çıkarılabilir.

Hakkı Süha Gezgin'e ait *Nöbetçi ve Yıldızlar* (Nisan 1917, s. 58) başlıklı şiiri de Çanakkale'ye ait gözlemleri içermektedir.

Cephe Gerisinde Savaş Hazırlıkları

Mehmet Emin Yurdakul(Şubat 1915) , *Ey İğnem Dik* şiirinde, Türk kadınının cephe gerisinde verdiği mücadeleyi ele alır. Zafer kazanana kadar askerine hizmet etmeye ant içen *Türkân yüzlü güzeller, şiirlerle ruhlarda büyük aşklar yakacak, bağırlarda kanayan yaralara bakacak, büyük Turan'a ya sırmalı bir sancak yahut kendine kanlı kefen yapacaktır.* İfadelerde görüldüğü üzere, Türk milleti kadını ve erkeği ile omuz omuza zafer için emek vermektedir. “*Kılıçların yanında iğneler de parıldar*”(s.45) sözlerinde top yekûn bir mücadeleden bahsedilmektedir.

Ey iğnem dik! Askere

Giyecekler yetiştir;

Sınırdaki erlere

Hizmet aziz bir iştir.

Ey iğnem, dik! Elimde teyellenen şu gömlek

Bir kahraman genç Türk'ün vücudunu örtecek.

Şiirde altı kez tekrarlanan bu ifadede görüyoruz ki “iğne” askerin kılıcıyla eşdeğer bir öneme sahiptir. Aynı bent iki kez de “*Ey iğnem, dik! Biçtiğim ay yıldızlı bayrak / Bütün Turan iline gölgesini yayacak!...*” ifadesiyle

son bulur.

Savaşa Tahammül

Aka Gündüz(Nisan 1914), 'ün Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanmış tek şiiri olan *Teselli* başlıklı şiir, cephe gerisinde evlatları şahadet şerbeti için analara ithaf edilmiştir. Şiirin bütününde analar umutsuzluğa kapılmamaları için telkin edilmektedir. Askerlerimizin şehit oldukları günü aslında onların düğün günü olduğu, meleklerle birlikte cennete gittikleri ifade edilmektedir. Aka Gündüz, şehit analarına genel olarak hitap ederken şiirin bir bölümünde şehitlerin isimlerini de zikrederek analarıyla konuşur. Bu bölümler şiire ayrı bir samimiyet kazandırmıştır.

Fakat ağlıyorsun, ihtiyar kadın!?
Fethi'nin anası değil mi adın?
Bak, oğlun gülerek can feda etti,
Vatana bir büyük şan ihda etti.
Onun anasısın, onun goncası,
Ağlanır mı böyle, düğün gecesi?.. (S.237)

Sadık'ın, Nuri'nin anası da şairin “*asla ağlamayın*” diye seslendiği diğer acılı şehit analarıdır. Şaire göre ağlaması gerekenler onlar değil, aziz vatani düşman eline bırakıp Rumeli'ye kaçanlardır. Şair ağlaması gerekenleri anlatırken “*mabedi, mescidi, yurdu, ocağı düşmana bir pula sattıklarından, bir eski çuvaldan yurdu esirgediklerinden*” bahsetmektedir.

Yetimler, Dullar, Şehit Anaları

Savaşın en acı yüzü geride birçok yetim, dul ve gözü yaşlı anne bırakmasıdır. 1. Dünya Savaşı nedeniyle cephede savaşanların çocukları ile kaybedilen topraklardan Anadolu'ya göç eden ailelerin kimsesiz ve yoksul kalan çocuklarına bakmak amacıyla kurulmuş bir müessesedir. İstanbul Himaye-i Etfâl Cemiyeti çalışmalarını yürütürken, derneğin kurucularının bir kısmı Milli Mücadele'ye katılmak üzere Ankara'ya gidince TBMM hükümetinin kurulduğu ve yeni devletin inşa edildiği dönemde Ankara'da yeni bir Himaye-i Etfal Cemiyeti kuruldu. Yeni cemiyetin kurulması, özellikle Kurtuluş Savaşı sırasında öksüz ve yetim kalan çocukların korunması, yetiştirilmesi amacıyla Millet Meclisi'nin bazı üyelerinin girişimiyle gerçekleşir.

Bayezid'deki Türk Ocağında Aralık 1916'da hâsılatı Esirgeme Derneğinin kimsesiz kızlarına verilmek üzere bir müsamere tertip edilir. Ocağın konferans salonunu dolduran hanımlar Yusuf Ziya Ortaç'ın(Ocak 1917), *Esirgeme Derneğine* başlıklı şiirini bizzat şairin ağzından dinleyen kadınlar gözyaşlarına boğulur. Şair Rumeli'den gelen kimsesiz çocuklara “*Ey yurdumun boynu bükük yuvasızları, / Ey hicranlı hemşireler, şehit kızları!*” (s.299) diyerek seslenir. İstanbul'un onların gözyaşlarını silen merhametli bir

anne eli gibi şehit çocuklarına kucak açması Ortaç'ı gururlandırmıştır.

Barış Günlerine Duyulan Özlem

Mehmet Emin Yurdakul(Nisan 1914), *Benim Rüyam* adlı şiirde barış günlerini rüya bağlamında dile getirir. İçinde buldukları zor günlerin sonunda zaferi umut ettiğini ve umudunun hiçbir zaman solmayacağını belirtir.(S.253) Beş bin yıllık Türk tarihine vurgu yaparken millî saz motifini de kullanan şair, şiirini Hamdullah Suphi Bey'e ithaf eder.

Celal Sahir(Ağustos 1915), *Ordunun Duası* adlı şiiri Temmuz 1915'te yazar. Şair, ay-yıldızlı bayrağın gölgesinin bu topraklardan hiç eksilmemesi için dua eder(s.191). O dönemlerde esir olan bütün Turan ordularının (Altın Ordu) otağını Kut dağına kurmasını ve vaktiyle üç kıtaya yayılmış Osmanlı'nın gücünü tekrar kazanmasını da Tanrı'dan ister.

Yusuf Ziya Ortaç'ın (Nisan 1917) *Zafer Perisi* adlı şiirinde zaferin kazanılacağına duyulan inanç başında gümüş tolgası, elinde tunç kalkarıyla, ufuklardan sabaha karşı gelen yeşil gözlü bir civanın getirdiği *ay-yıldızlı kırmızı bayrakta* somutlaşmıştır. Bayrağı getiren kişi, şiirde zafer perisi olarak tanımlanmaktadır.(s.71)

D. Kavramlar / Değerler

Savaşın en acı yüzünü gösterdiği bu zor günlerde sanatçıların bazı değerleri ön plana çıkarmaya çalıştıklarını görmekteyiz. Mehmet Emin Yurdakul, şiirlerinde ısrarla “Türk ruhu” dediği bir kavramı vurgulamaktadır. Şairin, Çanakkale Savaşı için yazdığı şiirin *Ecdâda Hitap* bölümünde, kendilerine atalarından miras kalan bu “Türk ruhu” şöyle ifade edilir:

Bugün bizim kanımızda, canımızda siz varsınız;

O kahraman ruhunuzla gözümüzde parlarsınız.

Bize en vahşî devirlerin

Zulümlerin karşısında tüyümüzü titretmedik,

Âteşlerin, demirlerin

Dehşetleri huzurunda Türk ruhunu kaybetmedik;

Mehmet Emin Yurdakul sahip olmakla gurur duyduğu bu “Türk ruhu”nun özelliklerini şiirinde şöyle sıralamaktadır: Türk ruhu; korkusuzdur, özgür tabiatlıdır, inançlıdır, geleneksel bir yapıya sahiptir, özüne sadıktır, hamiyet sahibidir, emanete hıyanet etmez, vatani için canını vermekten çekinmez.

Aynı kavram Feyzullah Sacid'in(Temmuz 1915), *Çanakkale* başlıklı şiirinde de yer almaktadır. Şiirde, Türklerin beş bin yıllık tarihinden bahisle “*elmas kadar lekesiz, Kevserlerden de temiz*” olan Türk ruhunu özellikle son yüz yıldır hainlikle, kahpelikle, fitnelikle karalamak ve karartmak isteyen düşmanların varlığı dile getirilmiştir.(s.181)

Feyzullah Sacid'in (Nisan 1917), *Kızılırmak* şiirinde de Türk ruhu kavramı geçmektedir.(S.72) Şiirde Kızılırmak'ın Türk ruhu gibi coştugu belirtilmektedir. Ömer Seyfettin'in (Ağustos 1914) Mehmet Emin Yurdakul için yazdığı şiirinde de lisanın, sanatın, zekin yok edilmek istenmesi, Türk ruhuna sapanan bir ok olarak nitelendirilir.(S.383)

İntikam duygusu, Mehmet Emin Yurdakul'un (Ekim 1916) şiirlerinde ele alınan duygulardan biridir. Doksan Üç Harbi olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Osmanlı İmparatorluğu ağır yenilgiyle çıkar. Bu yenilginin intikamını almak için bir gece rüyasına giren “*gözlerinde yangınlar, saçlarında kızıl kanlar*” olan bir peri, şaire altın bir tas içinde “*intikam aşkının kevserini*” içirir. (S.299)

Hürriyet, bu dönemde yazılmış şiirlerde gördüğümüz kavramlardan biridir. Bu kavramın Yeni Türk edebiyatındaki serüveni Tanzimat sanatçılarına dayanır. Namık Kemal oldukça gür ve kararlı bir sesle hürriyete ne kadar ihtiyaçları olduğunu bu kavrama yazdığı kaside ile dile getirmişti. Mehmet Emin Yurdakul(Haziran 1918), ise Türkçülük penceresinden bakarak hürriyetin Türk ırkının bir yaratılış özelliği olduğunu birçok kez vurgular. Hürriyeti bir peri istiaresiyle dile getirir:

Ben kulun da hürriyet perinin mecnunuyum,
Esrar ki okudum bu Leyla'nın gözlerinde,
Hitabını dinledim bu meleğin sözlerinde.

Senin ölmez aşkını, füsununu onda buldum,
Bir sanatkar ruhuyla ilham duydum bu güzelden,
Susamışlar kalbiyle bir tas aldım bu nur elden.(S.189)

Savaşa gönüllü olarak katılma, Türk kültüründe her zaman takdir görmüş bir erdemdir. Yusuf Ziya Ortaç'ın (Ekim 1917), *Bir Gönüllünün Sözleri* başlıklı şiirinde bu erdem, bir Türk evladının ağzından tahkiye edilmiştir. Gazetelerden Osmanlı İmparatorluğu'nun yedi düvele savaş açtığını duyan genç, anasını-babasını Allah'a emanet edip düşmanla savaşmaya gider. Dedesinden dinlediği cenk hikâyeleriyle büyüyen bu genç, düşmana Türk'ün gücünü bir daha göstermek için gözünü kırpmadan cepheye koşar. Şairin savaşı katılacak olan askerler moral gücü vermek, göğüslerini kabartmak ve şanlı Türk tarihine dikkatlerini çekmek istediği şu dizelerde ön plana çıkmaktadır.

Hey gidi hey, bir narayla tozdan bulut yaratan,
Kahramanlık derneğinde yiğitlikle ün alan!
Turanlının Yavuz nesli tükenmedi çok şükür
Bir damla Türk bir kocaman deniz gibi köpürür!(s.237)

Şiirin devamında kahraman Türk evladı gönüllü olarak gittiği savaştan geri dönmeme ihtimaline karşı yakınlarından helallik isteyerek memleketinden

ayrılır.

Celal Sahir'in *Gönüllü Türküsü* adlı şiiri cepheye giden askerin geride bıraktıklarını lirik bir dille anlatmaktadır. Şiirin ilk mısraı savaşa gönüllü giden delikanlının sevdiğine seslenişidir: *Arkamdan ağlama, yaprak gözlü yar!* Vatan sevgisi, gönül bağından üstün gelen Mehmetçik düşmanın kurşunu karşısında aciz kalmayı kendisine yakıştıramaz. Sevdiği ile vatani arasında kalır, hiçbirinden vazgeçememiştir.

Sonuç

Türk Yurdu dergisinde 1914-1918 yılları arasında yayımlanan 163 şiirde, “savaş” farklı açılardan Türk şiirine konu olmuştur. Cephe ve cephe gerisinde Türk halkının verdiği büyük mücadele, edebiyatın penceresinden anlatılmaya çalışılmıştır. Bu temalar doğrultusunda, Türk Yurdu dergisinin resmî tarihle örtüşen bir tarih seyri takip ettiği gözlenmiştir.

İncelediğimiz şiirlerin, cephedeki askerin moralini yüksek tutmak, cephe gerisinde halkın savaş politikasına desteğini sağlamak gayesinde olduğu söylenebilir. Bu şiirler birer propaganda metni olarak okunduğunda Osmanlı'nın geleneksel yaklaşımla tebaasındaki halklara ve diğer Türk topluluklarına adalet ve düzen vaat ettiği görülmüştür. Gönüllü askerlik hususunun bir erdem olarak ön plana çıkarılmasıyla, Türk Yurdu dergisinin ordunun gücünü artırmaya çalıştığı da tespit edilmiştir.

Bu dönemde Osmanlı aydınının kurtuluş reçeteleri olarak planladığı İslamcılık ve Turancılık, Türk Yurdu dergisinde de işlenmiştir. Türk Yurdu dergisinde savunulan Türkçülüğün, "Türk" unsuruna dayalı bir sosyal ve siyasî kimliğe vurgu yaptığı söylenebilir.

İncelediğimiz şiirlerde “meşhur cihan cengi, cihan harbi” gibi isimlerle anılan Birinci Dünya Savaşı, 1914-1918 yılları arasında Türk Yurdu dergisinde yayımlanan şiirlerde acı, yokluk, isyan ve intikam duyguları ile temayüz etmektedir. Özellikle Çanakkale Savaşı'nı konu alan şiirlerde, şairler Mehmetçiğin kanyla-canyla yaptığı savunmanın büyüklüğünü anlatmakta zorlandıklarını her fırsatta dile getirmişlerdir.

Kaynaklar

- Ayvazoğlu, Beşir. (Ekim 2014). “Edebi Heyet, Çanakkale’de”, *Türk Edebiyatı*, S. 492, s. 12.
- Bölükbaşı, Rıza Tevfik . (7 Ocak 1914- 25 Kânûn-ı Evvel 1330). Harap Mabeler, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 74, s. 25.
- Erozan, Celal Sahir. (12 Ağustos 1915- 30 Temmuz 1331). Ordunun Duası, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 89, s. 191.
- Erozan, Celal Sahir . (18 Ocak 1917- 5 Kânûn-i Sâni 1332). Kardeşlik Türküsü, *Türk Yurdu*, Yıl: 5, S. 126, s. 315.
- Erozan, Celal Sahir. (8 Kasım 1917- 8 Teşrin-i Sâni 1333). Büyük Kayzere, *Türk Yurdu*, Yıl:6, S. 147, s. 257.
- Feyzullah Sacid. (27 Mayıs 1914- 15 Mayıs 1330). Zafer Önünde, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 67, s. 301.
- Feyzullah Sacid. (6 Ağustos 1914- 24 Temmuz 1330). Cengiz Han, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 71, s. 383.
- Feyzullah Sacid. (9 Mart 1915- 25 Şubat 1331). Hakana Dua, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 104, s. 347.
- Feyzullah Sacid. (18 Kasım 1915- 12 Teşrin-i Sâni 1331). Bence Sen, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 96, s. 267.
- Feyzullah Sacid. (29 Temmuz 1915- 16 Temmuz 1331). Çanakkale, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 88, s. 181.
- Feyzullah Sacid. (26 Nisan 1917- 26 Nisan 1333). Kızılırmak, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 133, s. 72.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (1989). Çanakkale İzleri – Anafartalar'ın Müebbet Kahramanına-, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (21 Haziran 1917- 21 Haziran 1333). Şehitlik, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 137, s. 121.
- Gövsâ, İbrahim Alâeddin. (21 Haziran 1917- 21 Haziran 1333). Gurub, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 137, s. 121.
- Gündüz, Aka. (2 Nisan 1914- 3 Nisan 1330). Teselli, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 62, s. 237.
- Hakkı Baha. (5 Mart 1914- 20 Şubat 1329). Zafer, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 60, s. 200.
- İspartalı Hakkı. (2 Aralık 1915- 19 Teşrin-i Sâni 1331). Mehmetçik Gece Nöbetinde, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 97, s. 277.
- Karaer, İbrahim. (Ocak 2011). “Başlangıçtan Günümüze Türk Yurdu Dergisi Sahibi, Mes'ul Müdürleri, Genel Yayın Müdürleri ve Dergi Yönetiminde Görev Alanlar (1911-2010)”, *Türk Yurdu Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 281, s.45-58.
- Koryürek, Enis Behiç. (3 Haziran 1915- 21 Mayıs 1331). Süvariler, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 84, s. 138.
- Koryürek, Enis Behiç. (23 Eylül 1915- 10 Eylül 1331). Çanakkale Şehitliğinde, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 92, s. 227.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (16 Aralık 1915- 3 Kânûn-ı Evvel 1331). Nöbetçi ve Yıldız, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 98, s. 287.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (27 Ocak 1916- 14 Kânûn-i Sâni 1331). Zafer Beldesi, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 101, s. 317.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (4 Ocak 1917- 22 Kânûn-i Evvel 1332). Esirgeme Derneğine, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 125, s. 299.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (15 Mart 1917- 1 Mart 1333). Asker Mektupları I, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 130, s. 31.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (26 Nisan 1917- 26 Nisan 1333). Zafer Perisi, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 133, s. 71.
- Ortaç, Yusuf Ziya. (7 Ekim 1915- 24 Eylül 1331). Bir Gönüllünün Sözleri, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 93, s. 237.
- Ömer Seyfettin. (18 Mart 1915- 5 Mart 1331). Mehmed Emin, *Türk Yurdu*, Yıl: 4, S. 79, s. 82.
- Özkuş. (16 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Türk Adı, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 63, s. 255.
- Tör, Vedat Nedim. (9 Eylül 1915- 27 Ağustos 1331). Bugün ve Yarın, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 91, s. 211.
- Tör, Vedat Nedim. (21 Ekim 1915- 8 Teşrin-i Sâni 1331). Ruslar Kaçarken!..., *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 94, s. 247.
- Türk Yurdu. (1 Nisan 1915- 19 Mart 1331). Çanakkale Güllelenirken, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 80, s. 91.

- Türk Yurdu. (1998). Ed. Murat Şefkatli, Tutubay Yayınları, Ankara, C 1-17.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (16 Ekim 1913- 13 Teşrin-i Evvel 1329). Bırak Beni Haykırayım, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 50, s. 35.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (4 Şubat 1915- 22 Kânûn-i Sâni 1330). Ey İğnem Dik, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 76, s. 45.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (16 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Benim Rüyam, *Türk Yurdu*, Yıl:3, S. 63, s. 253.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (30 Nisan 1914- 17 Nisan 1330). Selam Sana, *Türk Yurdu*, Yıl: 3, S. 65, s. 285.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (3 Haziran 1915- 21 Mayıs 1331). Çanakkale Gazileri, *Türk Yurdu*, Yıl:5, S. 84, s. 134.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (30 Temmuz 1917- 17 Nisan 1332). Hanın Sazına, *Türk Yurdu*, Yıl: 6, S. 127, s. 146.
- Yurdakul, Mehmet Emin. (26 Ekim 1916- 13 Teşrin-i Evvel 1332). İntikam Perisi, *Türk Yurdu*, Yıl:4, S. 120, s. 229.
- Yurdakul, Mehmet Emin .(15 Haziran 1918- 15 Haziran 1334). Dua, *Türk Yurdu*, Yıl:7, S. 158, s. 189.